

שיעוריהם בחז"ל אלא הרמ"א, וגם הוא לא כתב כן אלא בהיזק גדול של מים, שממילא התבאר שדינו כחציו מצד היותם היזק גדול.

קדימת המזיק

כו. קיימת השלכה נוספת העולה מגדרי הרחקה אלו, והיא, האם מותר להניח את המזיק לפני בוא הניזק, כיון שאינו מזיק לו בשעת הנחתו, ויתבאר גדרים ודינים אלו בהרחבה בסימנים י"א וי"ב בהמשך למה שהתבאר כאן בגדר חץ שמחויב הרחקה.

הסוג השלישי - כח אחר מעורב

כז. הסכימו הפוסקים שאם הזיק על ידי גורם אחר כאופן של הסוג השלישי אינו חייב לשלם על הנזק, אבל חייב בהרחקה עכ"פ כאשר קיים חשש סביר שמיד עם מעשה האדם יצטרף הכח הנוסף ויזיק אף כההיזק נוצר רק בסיוע כח אחר כרוח אם היא מצויה^{לז}, כיון שזהו היזק מיידי כחץ^{לז}. ואפשר לכפותו על כך^{לז}.

בנין אוראל

^{לז} ומה נחשב מצוי יתבאר בסימן ז' באופנים שונים.
^{לד} קנ"ה ט"ז שם, משנה בב"ב (כ"ב:), מרחיקין את הסולם מן השוכן ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמיה ותזיק ליונים הנמצאים בשוכן של חבירו, שהתבאר בגמרא הטעם משום שמא ברגע שיסמוך את הסולם לשוכן, שבו נמצאים היונים, תקפוץ נמיה ותאכל את היונים, ואע"פ שזה אינו אלא גרמא, אסור. כלשון הגמרא בדיון "זמנין דבהדי במנח", וכמו שביארו הרמב"ן והרשב"א, וכן הוא לשון השו"ע.
ובשו"ע (סי' קנ"ה סעי' ל"ד) כתב שצריך להרחיק מלאכת אבק ועפר או ריח מחצר חבירו, אפילו שהיזקם נגרם רק בסיוע הרוח, וכך נראה מהגמרא (ב"ק ס. ב"ב כ"ב:). גרמא אסור, ודלא כתירוץ אחד בתוס' (כ"ו. ד"ה זיקא) שסברו שר' יוסי מתיר.

עיון משפט

ויש לעיין מדוע חייבו להרחיק באופן זה, דהנחת לרמב"ן הר"ן ונמוק"י שסברו שחייבים להרחיק גם גרמא דגירי, פירוש היזק שגורם שבגרמתו נשלחים חיצו הנזק, אף שחייב להרחיק פטור על נזקה, ככל גרמא בנזקי ממון. אבל לרמב"ם וסייעתו שחייב הרחקת נזקים הוא רק על נזק בידיים מה תירצה הגמרא מדוע חשיב גירי, הרי האדם אינו המזיק רק הנמיה.

ואמנם נראה שמשום כך הוכרח רש"י לומר שלהלכה אינו חייב באופנים אלו, כי לשיטתו רק חייבו חכמים הרחקה נזק שבידיים.

אם לא התרחק והזיק פטור בדיני אדם כדין גרמא לרוב הראשונים¹⁷,
ודין זה יתבאר בסימן הבא¹⁸.

כת. אין חיוב להרחיק מעשיו או ממונו שמשתמש בהם לצרכיו ברשות

◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆ בנין אוריאל ◆◆◆◆◆◆◆◆◆◆

והנה בחיוב הרחקת הסולם מחשש לנמיה רבו הדעות בראשונים באיזה אופן מדובר, תוס' שאנץ הובא בשטמ"ק סבר שמדובר כשהנמיה היתה כבר על הסולם וקירבה, ולכאורה היה אפשר לומר שאולי כך פירש גם הרמב"ם אבל לא מסתבר, כיון שאם כן העיקר חסר מן הספר. אלא נראה שפירש הרמב"ם כפשוטו שחששו חכמים שמא מיד כאשר יסמוך את הסולם תקפוץ ותזיק. כמו שכתב רש"י שבעוד שאוחז בסולם קפצה. צריך לומר שסבר שכיון שמתוך ידיו נעשה הנזק בהחזיקו את הסולם, נחשב כמקרב בידיו את ההיזק לניזק.

¹⁷ זוהי משמעות "מרחיקין" שהתבאר בכל המשניות, והסכים מו"ר הגר"נ נוסבויס שליט"א.

¹⁸ ע"פ לשון הגמרא בנמיה (כ"ב:) אין חיוב תשלום, כיון שגורם להיזק על ידי דבר שאינו ממונו, ואינו מעשיו עצמם, והוא הנקרא גרמא בנזקין שאסור אבל פטור מתשלומים, וכך כתב הרמב"ן (שם), ובטור בשם הרא"ש, ובני"י (דכ"ב). מדפי הר"ף, והריא"ז הובא בשלטי"ג שם, ובשו"ע (סי' קנ"ה סעי' ל"ד) פסק כמפורש בגמרא לפטור בדין המנפץ פשתן והזיק הפשתן ע"י רוח מצויה, וכ"כ נתה"מ (סי' קנ"ה ס"ק י"ז) שמודים כו"ע לפטור גם בדין הנמיה.

וז"ל הרמב"ן בקונטרס דד"ג (ד"ה עוד יש) שלאו איהו גופיה קא מזיק, גרמא דגירי הוא וכו' דנמיה הוא דמזקא, ולא גורם אלא מסייע בעלמא שע"י נעשה מחמת הסולם, עכ"ל.

ואע"פ שהעיסור חייב אף כשמזיק עם כח אחר, היינו לשיטתו שחיוב הרחקת נזיקין הוא משום ממונו המזיק, וכבר כתבנו ששיטתו אינה עיקר להלכה לדעת השו"ע והרמ"א, ולא הביאו בשו"ע אלא למחצה לחייב את מי שלא הרחיק (סעי' ל"ג), ולא בהרחיק כראוי כדעת העיסור. וכן כתב נתה"מ שם. וגם מש"כ תוס' (ב"ק נ: וני"י בב"ב כב:) לחייב מדין מעמיד בהמה על קמת חבירו ואוכלת משם, לא נפסק כך להלכה.

¹⁹ קנ"ה ל"ד, ובגמרא בב"ב (כ"ו). פטרו מלשלם על היזק שנגרם מניפוץ הפשתן והרוח היתה מוליכה את נעורת הפשתן והזיקה לשכנו, כיון שהיזקו רק בגרם, ובכך דחה הרמב"ן (בסוף קונטרס דינא דגרמי) את ראית הראב"ד לפטור בכל ההרחקות מתשלומין, וחילק בין גירי שחייב, לגרמא דגירי שפטור, וכאמור בגמרא וברמב"ם כל שאינו יכול להזיק מכח האדם בלא שתוליכנו הרוח, נחשב גרמא ופטור על כך. ובשו"ע פסק בדין פשתן שפטור, בלא להזכיר דעה החולקת.

ועל פי זה יש לבאר את סיבת המחלוקת בגמרא בין רבינא ורב אשי, אם לאסור את מעשה הפשתן שהיו כותשין והרוח היתה מעיפה את נעורת הפשתן ומזיקה לחבירו.

שאינו מזיק מתחילת עשייתו, אף אם ברור שיתפתח ממנו נזק במשך הזמן^{לט}.

רגישות לריח

כט. שאלה: הורים גילו שילדם רגיש לריח ממאכל מסוים, עד כדי שגם אם יהיה המאכל במרחק ממנו עלול להתעלף, כשבאו לרשום את ילדם לבית הספר בקשו מהנהלת בית הספר לאסור על כל תלמידי בית הספר שלא להביא את אותו מאכל לבית הספר, האם על המוסד וההורים להענות לדרישתם, או להמנע מלקבלו משום כך.

ושלושה ספיקות הדבר:

א. האם היזק זה נחשב כחץ.

ב. גם אם הוא כחץ, האם זכותם של הרבים עדיפה.

ג. האם נחשב שהוא בא לרשותם, כיון שהם היו רשומים בבית הספק לפניו.

בנין אוריאל

רבינא אסר, ורב אשי הוכיח להיתר מהברייתא בזורה ורוח מסייעתו. וקשה מה הוכיח הרי גם שם הוסכם שככל גרמא פטור אבל אסור לעשותו, וגם צ"ע מה ענה לו רבינא.

ולפי מה שכתבנו מבואר, שנחלקו האם בכל מקום שאם יזיק יעבור באיסור משום גרמא בנזיקין, גם חייבו חכמים הרחקה ברשותו הפרטית, או לא. וסבר רב אשי שאף שבהלכות שאר נזקי ממון אסור אולי בין שכנים לא חייבו להרחיק, כיון שאינו אלא גרמא שפטור ויש בו צורך השימושים, ונחלק רבינא שאין הבדל וכל שאסור גם חייב להרחיק, והיינו כאמור כאשר ההיזק כחץ וכן הלכה שחייבו הרחקה בכל נזק ישיר כעין גרמי, שנחשב גרמא רק מצד שמעורב בו כוח אחר, אבל אין בו חסרון מצד מידיות הנזק, ובנזק גרמא שאינו ישיר לא חייבו שיבטל תשמישי רשותו.

^{לט} משנה בב"ב אמר ר' יוסי מרחיקין את האילן מן הבור, ובשו"ע (סי' קנ"ה סע' ל"א) כתב ע"פ הרמב"ם (פ"י מהל' שכנים ה"ה) ז"ל, מי שבא לעשות משרה בצד ירק שהרי מי המשרה הולכין ונבלעים בארץ, והולכים ומפסידים את הירק וכו', אינו צריך להרחיק בכדי שלא יזיק, ומ"מ צריך שירחיק משרה מהירק וכו' שלושה טפחים או יותר מעט, כדי שלא יהיה היזק בידיים, עכ"ל.

וברמ"א הוסיף ז"ל, וה"ה בכל כיוצא בזה שאין ההיזק בשעת מעשה, אלא בא אח"כ, על הניזק להרחיק את עצמו, עכ"ל.